

EĞİTİM
yayınevi

Editörler: **PROF. DR. ELİF ÖZLEM ÖZÇATAL**
DOÇ. DR. AYGÜL KISSAL

FARKLI DİSİPLİNLER IŞIĞINDA

KADIN ÇALIŞMALARI

GÜNCEL KONULAR VE DEĞERLENDİRMELER-III

FARKLI DİSİPLİNLER IŞIĞINDA

KADIN

ÇALIŞMALARI

GÜNCEL KONULAR VE DEĞERLENDİRMELER-III

EDİTÖRLER

PROF. DR. ELİF ÖZLEM ÖZÇATAL

DOÇ. DR. AYGÜL KISSAL

EĞİTİM
yayınevi

FARKLI DİSİPLİNLER İŞİĞİNDA KADIN ÇALIŞMALARI GÜNCEL KONULAR VE DEĞERLENDİRMELER-III

Editörler: Prof. Dr. Elif Özlem Özçatal, Doç. Dr. Aygöl Kissal

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydođan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

ISBN: 978-625-385-320-4

1. Baskı, Ağustos 2025

Baskı Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San.1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Matbaa Sertifika No: 47479

Kütüphane Kimlik Kartı

FARKLI DİSİPLİNLER İŞİĞİNDA KADIN ÇALIŞMALARI GÜNCEL KONULAR VE DEĞERLENDİRMELER-III

Editörler: Prof. Dr. Elif Özlem Özçatal, Doç. Dr. Aygöl Kissal

X+262 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-385-320-4

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/meکانik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc. P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
bilgi@kitapmatik.com.tr

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayıncılık

Kitapmatik
yayıncılık

Kitapmatik
yayıncılık

EĞİTİM
kitabevi

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ **VII**

BİRİNCİ BÖLÜM

AFETLER, KRİZLER VE KADINLARIN KIRILGANLIĞI

1 ZOR ZAMANLARDA KADIN OLMAK: AFETLERDE SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM..... **3**

Bilge Batar, Tuba Karabey

2 İKLİM KRİZİ BAĞLAMINDA KADINLARIN SAVUNMASIZLIĞI VE YAŞAMLARI ÜZERİNDEKİ YANSIMALARI **17**

Zümrüt Yılar Erkek

3 GÖÇ VE KADIN SAĞLIĞI: ÇOK BOYUTLU ETKİLER **31**

Özge Özkoçak Solmaz, Tuğba Solmaz

İKİNCİ BÖLÜM

SAĞLIK, BEDEN VE KADIN

4 KADIN YAŞAM DÖNGÜSÜNDE GELİŞİMSEL BİR SÜREÇ: ANNELİĞİ GEÇİŞ VE KADIN SAĞLIĞI..... **49**

Ayla Korkmaz, Nadire Kahyaoğlu

5 AİLEDE BAKIM VEREN ROLÜNDE KADIN **63**

Hatice Tel Aydın

6 ERKEKLERİN BABALIK ROLÜ ALGILARI VE BABA KATILIMININ KADIN SAĞLIĞINA ETKİSİ 87

Aygül Kıssal, Semanur Koyuncu

7 SAĞLIK SEKTÖRÜNDE VARDİYALI ÇALIŞAN ANNELER: ÇOCUK VE ANNE SAĞLIĞINA YANSIMALARI 101

Ümran Çevik Güner, Emre Usta

8 KADINLARDA KAS-İSKELET SİSTEMİ AĞRILARI: CİNSİYET FARKLILIKLARI VE YAŞAM KALİTESİNE YANSIMALAR 121

Sevil Okan

9 MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ KADINLARDA KANSER TARAMALARI: DAVRANIŞLAR, ENGELLER VE HEMŞİRENİN ROLÜ 135

Fatma Ersin

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ENGELLİLİK VE KADIN**

10 ENGELLİ KADINLARIN ÇALIŞMA HAYATINA KATILIMI: ERGOTERAPİ DEĞERLENDİRMELERİ VE MÜDAHALELERİ 153

Ayla Günal

11 ENGELLİ KADINLARDA SAĞLIĞIN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE LİTERATÜR İNCELEMESİ 169

Semra Kocataş

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM YAŞLILIK VE KADIN

12 YAŞLANAN KADIN İŞGÜCÜNÜN İŞSİZLİK SORUNU: TR32 BÖLGESİ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	191
Çağlar Özbek, Hilmi Etcı, Serap Özen	

13 YAŞLILIK, KADIN SAĞLIĞI VE YAŞAM KALİTESİ	205
Ayşe Duygu Özbaş	

BEŞİNCİ BÖLÜM SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KADIN

14 SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ	219
Nuray Kızılaslan, Halil Kızılaslan	

15 KADINLARIN STEM ALANLARINDAKİ TEMSİLİ: CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME	233
Fadime Seçgin	

16 SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEK İÇİN KIRSALDA KADININ GÜÇLENDİRİLMESİ	249
Hatice Ekeoğlu	

SUNUŞ

“Farklı Disiplinler Işığında Kadın Çalışmaları: Güncel Konular ve Değerlendirmeler III” kitabı, serinin önceki ciltlerinde olduğu gibi, kadınların yaşamını etkileyen çok boyutlu sorunları ve güncel meseleleri disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele almaktadır. Afetler, göç, iklim krizi, sağlık, engellilik, yaşlılık, sürdürülebilir kalkınma ve kadın temaları çerçevesinde güncel araştırmalar ve değerlendirmeler sunan bu eser, 20’den fazla akademisyen ve araştırmacının katkılarıyla hazırlanmıştır. Eser, beş bölümde toplam 16 makaleyi bir araya getirmektedir. Yazarlar, sosyal ve beşerî bilimler ile sağlık bilimleri alanlarının farklı disiplinlerinden sağladıkları katkılarla çalışmaya disiplinlerarası bir zenginlik kazandırmıştır. Alanında uzman akademisyenler ve araştırmacılar tarafından kaleme alınan makaleler, veriye dayalı analizler ve çözüm önerileri ile okuyuculara kapsamlı bir başvuru kaynağı sunmaktadır.

Kadınların yaşamını etkileyen güncel konuların ele alındığı ve sunulduğu bu kitap, *Afetler, Krizler ve Kadınların Kırılğanlığı; Sağlık, Beden ve Kadın; Engellilik ve Kadın; Yaşlılık ve Kadın* ile *Sürdürülebilir Kalkınma ve Kadın* başlıklı bölümlerden oluşmaktadır. Bölümde yer alan çalışmalar, teorik temeller ve literatür araştırmalarını bir araya getirerek, kadınların farklı sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlarda karşılaştıkları deneyim ve zorlukları bütüncül bir bakışla değerlendirmeyi ve yaşamlarına dair derinlemesine bir kavrayış sunmayı hedeflemiştir.

Kitapta, **“Afetler, Krizler ve Kadınların Kırılğanlığı”** başlıklı birinci bölümde yer alan çalışmalarda, kadınların afet ve kriz durumlarında karşılaştıkları özgün kırılğanlıklar ele alınmakta ve bu süreçlerin yaşamları üzerindeki çok yönlü etkileri tartışılmaktadır. *“Zor Zamanlarda Kadın Olmak: Afetlerde Sağlık Hizmetlerine Erişim”* isimli ilk çalışmada, afetler ve krizlerin kadınların sağlık hizmetlerine erişimi üzerindeki yansımaları, kadınların kırılğanlıklarının görünür olduğu önemli bir boyut olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, *“İklim Krizi Bağlamında Kadınların Savunmasızlığı ve Yaşamları Üzerindeki Yansımaları”* başlıklı çalışma ile iklim değişikliği ve çevresel krizlerin kadınların savunmasızlığı üzerindeki etkileri ve yaşam pratiklerine yansımaları da derinlemesine ele alınarak, toplumsal cinsiyet bağlamında kırılğanlıkların nasıl şekillendiğine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda, bölümde *“Göç ve Kadın Sağlığı: Çok Boyutlu Etkiler”* başlıklı diğer çalışmada, kadınların sağlık ve yaşam koşulları üzerinde belirgin etkiler yaratan önemli bir kırılğanlık faktörü olan göçün kadın üzerindeki fiziksel, ruhsal ve sosyal etkileri çok yönlü olarak ele alınmakta; kriz ve afet koşullarındaki kırılğanlık perspektifiyle bütüncül bir tartışma sunulmaktadır. Bu bölümde yer alan çalışmalar, afetler ve krizler bağlamında kadınların deneyimlerini hem toplumsal hem de bireysel

düzeyde anlamaya olanak tanırken, kadınların kriz dönemlerinde karşılaştığı eşitsizliklerin önlenmesine yönelik politika ve uygulamalarda toplumsal cinsiyet perspektifinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

“Sağlık, Beden ve Kadın” isimli ikinci bölümde, kadın sağlığına ilişkin güncel sorunlar ve yaşam döngüsünde karşılaşılan zorluklar çok boyutlu bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Bu kapsamda yer alan *“Kadın Yaşam Döngüsünde Gelişimsel Bir Süreç: Anneliğe Geçiş ve Kadın Sağlığı”* başlıklı çalışma, anneliğe geçiş sürecinin kadın sağlığına etkilerini tartışırken; *“Ailede Bakım Veren Rolünde Kadın”* adlı çalışma, kadınların görünmez emeği ve bakım sorumluluklarının sağlıkları üzerindeki yansımalarını incelemektedir. *“Erkeklerin Babalık Rolü Alguları ve Baba Katılımının Kadın Sağlığına Etkisi”* başlıklı araştırma, babaların ebeveynlik rollerine dair algılarının kadın sağlığına etkilerini ortaya koyarken; *“Sağlık Sektöründe Vardiyalı Çalışan Anneler: Çocuk ve Anne Sağlığına Yansımaları”* adlı çalışma, vardiyalı çalışma koşullarının anne ile çocuk sağlığı üzerindeki etkilerini ele almaktadır. *“Kadınlarda Kas-İskelet Sistemi Ağrıları: Cinsiyet Farklılıkları ve Yaşam Kalitesine Yansımalar”* adlı başlıklı makale ise kadınlarda görülen kas-iskelet sistemi sorunlarını cinsiyet temelli farklılıklar ve yaşam kalitesi bağlamında değerlendirmektedir. Ayrıca, *“Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınlarda Kanser Taramaları: Davranışlar, Engeller ve Hemşirenin Rolü”* başlıklı makale, tarım işçisi kadınların sağlık hizmetlerine erişimi ve kanser taramalarına katılımını ele almaktadır. Bu kapsamda bölümdeki çalışmalar, kadın sağlığını yalnızca biyomedikal bir mesele olarak değil; toplumsal cinsiyet rolleri ve yapısal eşitsizliklerle iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu olarak ortaya koymakta ve çözüm önerilerinin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Üçüncü bölüm, engelli kadınların deneyimlerine odaklanmaktadır. **“Engellilik ve Kadın”** başlıklı bu bölümde yer alan *“Engelli Kadınların Çalışma Hayatına Katılımı: Ergoterapi Değerlendirmeleri ve Müdahaleleri”* isimli çalışma, engelli kadınların çalışma yaşamına katılımında karşılaştıkları engelleri ergoterapi perspektifinden ele almakta; istihdama katılım süreçlerinde yaşanan güçlükleri işlevsellik ve katılım odaklı ergoterapi yaklaşımları çerçevesinde incelemekte; çözüm önerileri sunmaktadır. Ardından *“Engelli Kadınlarda Sağlığın Korunması ve Geliştirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Perspektifiyle Literatür İncelemesi”* başlıklı çalışmada ise engelli kadınlarda sağlığın korunması ve geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği bakışıyla ele alınmaktadır. Bu bölümde yer alan çalışmalar, engellilik ve toplumsal cinsiyetin kesişiminden kaynaklanan engelli kadınların karşılaştığı karmaşık sorunlara dikkat çekerek, kapsayıcı sağlık ve sosyal politikaların geliştirilmesinin önemini vurgulamakta ve çözüm önerileri sunmaktadır.

Kitabın, “**Yaşlılık ve Kadın**” başlıklı dördüncü bölümünde, kadınların hem ekonomik hem de sağlık açısından özgün kırılğanlıklar yaşadığı bir süreç olan yaşlılık dönemine ait meseleler ele alınmaktadır. Bu bağlamda, “*Yaşlanan Kadın İşgücünün İşsizlik Sorunu: TR32 Bölgesi Karşılaştırmalı Analizi*” başlıklı ilk çalışmada, yaşlanan kadınların işgücü piyasasında karşılaştığı engeller toplumsal cinsiyet ve yaş temelli bir çerçevede incelenmektedir. TR32 bölgesi özelinde yapılan karşılaştırmalı analizler, yaşlı kadın işgücünün işsizlik olasılıklarını ve buna yol açan yapısal engelleri ortaya koyarak ekonomik kırılğanlıklarını görünür kılmaktadır. Ardından “*Yaşlılık, Kadın Sağlığı ve Yaşam Kalitesi*” isimli diğer çalışmada yaşlı kadınların sağlık durumu, kronik hastalıklarla ilişkili sorunları ve yaşam kalitesini etkileyen sosyal faktörler toplumsal cinsiyet perspektifiyle değerlendirilmektedir. Bölüm, ekonomik kırılğanlık ile sağlık ve refah boyutlarını bütüncül bir şekilde ele alarak, yaşlılık döneminde kadınların karşılaştığı çok yönlü zorluklara dair kapsamlı bir bakış sunmakta ve politika ile çözüm önerilerine katkı sağlamaktadır.

“**Sürdürülebilir Kalkınma ve Kadın**” isimli beşinci ve son bölümde ise sürdürülebilir kalkınma bağlamında kadınların rolü ve katkılarına ilişkin çalışmalar yer almaktadır. Kırsal kalkınmada kadın girişimciliği, STEM alanlarında kadın temsili ve kırsalda kadının güçlendirilmesi bu bölümün temel konularını oluşturmaktadır. “*Sürdürülebilir Kırsal Kalkınmada Kadın Girişimciliği*” isimli ilk çalışmada, kırsal alanlarda kadın girişimciliğinin ekonomik ve sosyal etkileri, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle olan bağlantısı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Ardından, “*Kadınların STEM Alanlarındaki Temsili: Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinden Bir Değerlendirme*” isimli çalışmada, kadınların bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarındaki temsiliğini analiz edilmekte ve cinsiyet eşitliği açısından mevcut durum ile sürdürülebilir kalkınma perspektifi tartışılmaktadır. Ayrıca kırsal kadınların sosyal, kültürel, yasal, psikolojik ve ekonomik açıdan güçlendirilmesine yönelik stratejiler ve uygulamalar da bu bölümde “*Sürdürülebilir Gelecek İçin Kırsalda Kadının Güçlendirilmesi*” başlıklı çalışmada kapsamlı biçimde ele alınmaktadır. Çalışmalar, sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca ekonomik büyüme değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ile mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Böylece, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kurumsal ve yapısal düzeyde kadınların güçlenmesinin, hem toplumsal dönüşüm hem de sürdürülebilir bir gelecek için vazgeçilmez olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, bölüm kadınların sürdürülebilir kalkınmadaki belirleyici rollerini görünür kılarken, kırsal alanlardan STEM alanlarına kadar farklı alanlarda cinsiyet eşitliği ve güçlendirme stratejilerinin gerekliliğini göstermektedir.

Kadınların yaşamını doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyen tüm yapısal engellerin, yalnızca kadınların değil, toplumun bütününe gelişimi önünde bir engel olduğu bilinciyle hazırlanan bu eser, disiplinlerarası dayanışmanın ve bilgi paylaşımının önemini de ortaya koymaktadır. Farklı disiplinlerden gelen perspektiflerle kadın sorunları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlenmesi konularını daha bütüncül biçimde anlamaya yol gösteren eser, yeni tartışmaların, araştırmaların ve ilgili politikaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle kitap, akademisyenler, politika yapıcılar, sivil toplum temsilcileri ve konuya ilgi duyan herkes için akademik açıdan kapsamlı bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır.

Bu kitabın oluşum sürecinde katkı sunan tüm yazarlarımıza ve emeğini esirgemeyen Eğitim Yayınevi çalışanlarına teşekkür ederiz. Umuyoruz ki bu eser hem akademik alanda hem de toplumsal farkındalık çalışmalarında yeni tartışmalara ve işbirliklerine ışık tutar.

Prof. Dr. Elif Özlem ÖZÇATAL

Doç. Dr. Aygöl KISSAL

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMADA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Nuray Kızılaslan¹, Halil Kızılaslan²

GİRİŞ

Gelişmekte olan ekonomilerde kadınların çalışma yaşamına katılımı, kullanılmayan potansiyelin etkinleştirilmesine ve yeni iş alanlarının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. İşgücü piyasasında kadınlar yer edinmekte hatta daha aktif rol alma yolunda girişimcilik potansiyellerini ortaya koymaktadırlar. Kadınların işgücü piyasasına hem çalışan kadın hem de girişimci kadın olarak girmeleri kalkınmada stratejik bir öneme sahiptir. Girişimciliğin genel özellikleri olan özgüven, rekabetçilik, bağımsızlık, dinamiklik kalkınmayı olumlu yönde yukarı çekmektedir. Kadın girişimciliği ise kadınlara yüklenen ev içi rollerinden rekabetçi piyasalarda aktif şekilde rol alma şeklinde toplumdaki yerlerinde anlamlı değişimleri beraberinde getirmektedir.

Girişimcilik bir ekonomideki üretim faktörlerinden birisidir. Tüm üretim faktörleri bir ekonomide ürün, mal ve hizmet üretiminde temel kaynakları oluşturmaktadır. Bu faktörler ekonomide üretim kapasitesini ortaya koymakta, ekonominin ya da mikro ölçekte işletmenin potansiyelini belirlemektedir. Üretim faktörlerinin içerisinde ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasını, sürdürülebilir olmasını, kaynakların en iyi şekilde kullanılmasını sağlayan faktör ise girişimcidir. Girişimcilik son yıllarda ekonomik kalkınmanın, ülke gelirlerinin, çalışma faaliyetlerinin ve sosyal hükümet yardımlarının arkasındaki itici güç olarak görülen bir kavramdır.

Girişim bir işletme olup ekonomik mal ve hizmetleri ortaya koymak ve kar elde etmek amacını gütmektedir. Girişimci ise, ekonomik mal ve hizmet üretmek, kar etmek amacı ile üretim faktörlerini kullanarak ticari faaliyette bulunan kişilerdir. Girişimci; müteşebbis, iş adamı, işkadını, işveren olarak da ifade edilebilir (Özdemir, 2022). Girişimciler bazı özelliklere sahip olmaktadır. Bu özellikler insiyatif alma, maceracı olma, atılımlar yapma, risk alabilme,

1 Prof.Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü/ Tokat- Türkiye, ORCID: 0000-0002-8535-0100, nuray.kizilaslan@gop.edu.tr

2 Prof.Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü/ Tokat- Türkiye, ORCID: 0000-0002-4642-0030, halil.kizilaslan@gop.edu.tr

risk ve başarısızlığı göz önünde bulundurarak fırsatları kâra dönüştürme gibi unsurlardır. Risk alma yatkınlığı olan girişimciler mevcut potansiyeli görüp bunu iş fikrine dönüştürmektedir (Durukan, 2015).

Girişimciler, işsizliğin azaltılması, yeni istihdam alanlarının yaratılması ve milli gelirin artırılması yoluyla ekonomik büyümeye önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda, işgücü piyasasında ortaya çıkan fırsatları etkin bir biçimde değerlendirmektedirler. Toplumun bireylerini girişimciliğe yönlendirmek ve girişimci sayısını artırmak ekonominin canlandırılmasında etkilidir. Böylece toplum sürdürülebilir ve kalıcılığı artan bir rekabet avantajı elde etmektedir. Bu durum ülke ekonomilerinin gelişmesinde önemli bir katma değer oluşturmaktadır.

Bu çalışma, sürdürülebilir kırsal kalkınmanın sağlanmasında önemli bir unsur olan kırsalda kadın girişimciliğinin mevcut durumunu açıklamayı ve bu alanın geliştirilmesine yönelik başlıca stratejileri ve önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Kırsalda kadınların görünmez bir emeği bulunmaktadır. Kırsalda kadın emeği gizli işgücü özelliği göstermektedir. Bu gizli işgücünün görünür hale gelmesi için, kırsalda kadınların aktif işgücü içerisinde yer almaları ve girişimcilik özelliklerinin harekete geçirilmesi gerekmektedir. Demokratik ve eşitlikçi kadın girişimciliği yönelimleri toplumların gelişmişlik düzeyine ulaşabilmesinde önemli roller üstlenmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA

1987'deki Brundtland Raporu, ekonomik büyüme, sosyal eşitlik ve çevre korumasını dengeleyen sürdürülebilir kalkınma kavramını 1990'lardan günümüze popülerleştirmiştir. Kırsal kalkınma bağlamında, bu yaklaşım sürdürülebilir tarım uygulamalarını, doğal kaynakların korunmasını ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi vurgulamaktadır (Brundtland, 1987).

Brundtland Raporu'ndan bu yana, sürdürülebilirlik kavramı ile sürdürülebilir kalkınmanın çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları; insanların gelişimi ve ekonomik kalkınmanın ekolojik sınırlar içinde gerçekleşmesi amacıyla, ulusal ve uluslararası yönetim organlarının mücadele ettiği önemli bir tartışma konusu olmuştur (Ricket vd., 2023).

2000'li yıllardan günümüze ise, kırsal toplulukların kalkınma sürecine dahil edilmesinin önemi giderek daha fazla kabul görmekte, katılımcı ve aşağıdan yukarıya yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Katılımcı yaklaşımlar yerel karar alma, kapasite oluşturma ve marjinal grupların güçlendirilmesini teşvik etmektedir. Bu değişimin, daha demokratik ve kapsayıcı kalkınma yaklaşımlarına yönelişi ifade ettiği düşünülmektedir (Yu vd., 2024).

İklim değişikliği, kaynakların tükenmesi, gıda güvenliği gibi artan küresel zorlukların ortasında sürdürülebilir kırsal kalkınma temel bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kalkınma kırsalda yaşayan bireylerin yaşam

standartlarının yükseltilmesi, gıda üretiminin sürdürülebilirliği ve kırsaldan kente göçün önlenmesi felsefesine dayalı bir kavramdır. Kırsalın kentin olanaklarını üzerinde taşıması ile gerek toplumun refah düzeyinin artması gerek göçün önlenmesi gerekse tarımsal üretimin sürdürülebilirliği mümkün görünmektedir. Kırsal alanların sürdürülebilir yapıya kavuşması toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınması ile doğrudan ilişkilidir. Sürdürülebilir kırsal toplumda refaha kavuşan bireyler kendi yaşam alanlarında kendi mesleklerini devam ettirme yönünde eğilim göstereceklerdir. Kırsal kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması giderek daha da zorunlu hale gelmektedir.

Avrupa Birliği kırsal kalkınmaya ayrıca zaman ve bütçe ayırmaktadır. Avrupa Komisyonu kırsal alanların canlılığını ve ekonomik sürdürülebilirliğini desteklemek dolayısıyla kırsal kalkınmayı sağlamak için fon ve destekleri gündemde tutmaktadır.

AB kurumlarının 2 Aralık 2021 tarihinde 2023-2027 dönemi Ortak Tarım Politikası (OTP) üstünde mutabakata varmıştır. Yeni OTP, Avrupa Yeşil Mutabakatına istinaden ortaya konan Çiftlikten Çatala ve Biyoçeşitlilik Stratejilerinde belirlenen hedefleri gözetmekte tarım sektörünün ekonomik, sosyal ve çevresel olarak daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını amaçlamaktadır. Bu politika ile daha adil, çevre dostu ve performans odaklı bir yaklaşım benimsenmektedir. Avrupa Komisyonu 2023-2027 Ortak Tarım Politikası Strateji Planı'nda da bunu vurgulamaktadır. Yeni OTP'de 9 temel amaç belirlenmiştir:

- Daha adil bir gelir düzeyinin sağlanması,
- Rekabet gücünün artırılması,
- Gıda zincirinde güç dengesinin gözetilmesi,
- İklim değişikliğine ilişkin önlemlerin alınması,
- Çevrenin gözetilmesi,
- Kırsal peyzajın ve biyoçeşitliliğin korunması,
- Geri dönüşümün desteklenmesi,
- Kırsal alanların canlandırılması,
- Gıda ve sağlık kalitesinin korunması (EC,2023).

Bu amaçlar Ortak tarım Politikasının ikinci direği olan kırsal kalkınmayı da desteklemektedir.

OECD, üye ülkeleri arasında kırsal politikaları değerlendirmek amacıyla 2002 yılında İtalya'nın Siena kentinde Kırsal Kalkınma Konferans Serisi'ni başlatmıştır. Önde gelen küresel platform olarak hizmet vermektedir. Kamu-özel-sivil tüm paydaşları kapsama alarak fikir ağları kurulması ve alışverişte bulunulması, öngörülerin paylaşılması, kırsal politikaların yönlendirilmesi ve değerlendirilmesi, kırsal politikalarla ilgili tematik çalışmaların yürütülmesi

konusunda çalışılmaktadır. Böylece OECD'nin kırsal kalkınma gündemini şekillendirmektedir (OECD, 2025).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), gıda güvenliğini küresel ölçekte sağlayan bir kurumdur. Bireylerin kaliteli gıdaya düzenli erişimlerinin sağlanması, sağlıklı ve aktif yaşam tarzının oluşturulmasını amaçlamaktadır. 18 kurum ve 183 ülkeden oluşan bir ağ olan Küresel Çevre Fonu'nun (GEF) ortağı olan FAO sürdürülebilir tarım konusunda kapsamlı bilgi ve uzmanlık sağlamakta, projeleri hayata geçirmektedir (FAO, 2025).

KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ VE GİRİŞİMCİLİK ÖZELLİKLERİ

Dünya hızla dönüşmekte olup ürünlerden, teknolojilerden ve ekonomilerden başlayarak her şey gelişmektedir. Bu hızlı ekonomik gelişme tüm sektörlerin hızla büyüyen ekonomiye uyum sağlamak için gelişmesini ve evrimleşmesini gerektirmektedir.

Rekabete dayalı ekonomiler için girişimciliğin önemi büyüktür. Bununla beraber ekonominin rekabet edebilmesi ve gelişmesi için hem girişimciliğe hem de girişimci liderliğe gereksinim bulunmaktadır. Başka bir deyişle, yöneticilerin yalnızca girişimcilik ya da liderlik özelliklerine sahip olmaları, firmaların gelişim ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmaları için yeterli değildir. Bunun yerine, rekabet eden yöneticiler yenilik yapmak, risk almak, fırsatları yakalamak ve buna göre mükemmelleşmek ve başarılı olmak için hem girişimci özelliklere hem de liderlik özelliklerine sahip olmalıdır.

Kadının güçlendirilmesi için toplumsal cinsiyet konusunda bilinçli bir toplum haline gelmek gerekmektedir. Kadının, çevresini ve olayları değiştirebilecek bir konuma getirilmesiyle güçlendirilmesi mümkündür. Yaşamını yönlendirme gücü, yaşamı ile ilgili seçeneklere sahip olma, fırsat ve kaynaklara erişme, kendine güven ve saygı bu pozisyonlardan bazılarıdır (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2020). Girişimcilik yönü ve kararı kadınları sosyo-ekonomik her açıdan güçlendirmektedir.

Kadın girişimci olma kararı ekonomik dönüşümü desteklediği gibi hane halkı ekonomisinin sürdürülebilirliğine de katkıda bulunmaktadır (Hasniati vd., 2023). Ev hanımı olmanın yanı sıra farklı rolleri üstlenen kadınlar, yalnızca ev ekonomisini yönlendirmekle kalmayıp, son yıllarda ulusal ekonominin gelişmesinde de her zamankinden daha aktif bir rol üstlenmektedir (Narimawati ve Praratya, 2022). Birçok kadın girişimci başlangıçta yalnızca aile reisine veya kocaya yardım eder ancak aile şirketini desteklemede rol oynayabilir. Bağımsız ruhlu kadınların ailelerinden ve çevrelerinden desteğe ihtiyaçları vardır (Guan vd., 2014). Yaratıcılık ve yenilikçilikle kadın girişimciler iş dünyasındaki rekabette de geri kalmayan girişimciler haline gelebilirler (Erogul ve Quagraine, 2018). Kendilerini ve şirketlerini geliştirmede erkek meslektaşlarıyla rekabet edebilirler.

Öte yandan, bilgi beceri yönü, kadınların girişimci olarak bir kariyere başlamalarındaki başarısı için destekleyici bir faktördür (Gadzali vd., 2023). Kadın girişimciler eğitim eksikliği, bilgi eksikliği ve tanıtım becerileri eksikliği nedeniyle başarısızdır (Afroze vd., 2015).

Yeni pazarlara girmek için uzmanlık, deneyim ve bağlantılar gereklidir. Kadınlar genellikle girişimciliğe nasıl katılacaklarına ilişkin bilgilere sınırlı erişime sahiptir (Marthalina, 2018). Ağlara erişimi olmayan kadınlar, rol model olabilecek olumlu girişimcilerle tanışma fırsatlarını kaçırmazlar. Kadınlar, hükümet düzenlemeleriyle başa çıkma konusunda daha sınırlı bir bilgiye, daha az profesyonel bağlantıya ve dolayısıyla daha düşük bir pazarlık gücüne sahip olma eğilimindedir; bu durum, kadın girişimciliğinin gelişimini engellemektedir (Mahbub, 2000).

Başarılı Bir Girişimcinin Özellikleri

Literatürdeki önceki çalışmalarda belirtildiği gibi, başarılı bir girişimcinin kişisel özellikleri; özgüven, iletişim, iletişim ve etki yetenekleri, yeni fikirlerle karşı esneklik, vizyon sahibi olma, inisiyatif kullanma, güvenilirlik, olumlu akıl yürütme, uyum sağlama, risk alma, sıkı çalışma, organizasyon yeteneği, kontrol etme kapasitesi, çevreyle uzlaştırılmış bilgi, sebat, rasyonellik, şanslardan yararlanma ve sürekli kendini yenileme arasında değişmektedir (Paduel, 2019).

Ayrıca, Genç Girişimci Konseyi'nin araştırmasına göre, başarılı bir girişimci lider için gerekli olan 12 önemli özellik vardır. Bu özellikler şunlardır (Pauceanu, Rabie ve Jiroveanu, 2021):

-Esneklik: Girişimci liderler uyumlu olmalı ve iş geliştirme stratejileri konusunda esnek olmalıdır.

-Alçakgönüllülük: Girişimci liderler alçakgönüllü olmalıdır. Kendilerine ve iş başarısızlığına yol açan hatalara bakmalıdırlar. İş başarısı söz konusu olduğunda, bu yalnızca kendi başarıları olmamalıdır. Aynı zamanda, çalışanlar yarattıkları başarının farkında olmalıdır.

-Odaklanma: Girişimci liderler iş başarılarına büyük önem vermelidir. Zamanlarının ve çabalarının çoğunu bu doğrultuda harcamalıdırlar.

-Kararlılık: Girişimci liderler işletmeye fayda sağlayacak daha iyi seçimler ve kararlar almalı ve yaratmalıdır.

-Sadık kalma: Girişimci liderler aceleci olmamalı; sabırlı ve kararlı olmalı ve adım adım devam etmelidirler. İlerleyebilmeli ve başarabilmelidirler.

-Vizyon: Vizyon ve hayaller yenilikçi bir liderin temel bileşenidir. Girişimci liderler çalışanlarının vizyonlarının farkında olduklarını benimsemelidir.

-Paranoyak güven: Girişimci liderler korku ve güven arasında iyi bir genel düzenleme yapmalıdır. İnançlarından, gerçekçilikten ve vizyonlarından asla ödün vermemelidirler.

-Sahiplik: Girişimci liderler kendi refah ve başarılarının sahibidir. Dış yükleri kontrol altına almaları ve bu koşullara uyum sağlamaları gerekmektedir.

-Pozitiflik: Girişimci liderler genel olaylara olumlu bakarlar. Dahası, ekiplerini de olumlu olmaya ikna ederler.

-Satışçılık: Girişimci liderler etkili bir şekilde iletişim kurma ve satış yapma kapasitesine sahiptir. Girişimci liderler müşterilerini ürünlerini satın almaya ikna edebilirler.

-Öz farkındalık: Girişimci liderler kendi niteliklerinin ve eksikliklerinin bilincindedirler.

-Dinleme Yeteneği: Girişimci liderler aktif dinleyicilerdir. Çalışanlarının endişelerine katılır, onları dinler ve geri bildirim verirler.

KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Dünya genelindeki gelişmekte olan ekonomilerde, kırsal kadınların çocuk bakımı faaliyetlerinde (Markantoni ve Hoven, 2012) ve diğer ev işlerinde yer aldığı belirtilmiştir. Kadınların sosyokültürel rolü, eş, anne, kız çocuğudur. Ancak, kadınlar yalnızca ev işlerine değil, aynı zamanda aileyi desteklemek için ekonomik faaliyetlere de katkıda bulunmaktadır. Genellikle ev sorumluluklarını sürdürebilmelerinin yanı sıra girişimcilik rollerini ortaya koyarak bir işletme sahibi olmaları da beklenir. Kadınların çeşitli sorumluluklarını dengeleyebilmesinde, akraba ve arkadaşlarından aldıkları destek; aynı zamanda işletme yönetimindeki başarı veya başarısızlıklarını belirleyen temel faktörlerden biridir. Kadınlar ekonomide, toplumda, kültürde ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmede kalkınmanın ve dönüşümün temel araçlarıdır. Mikro işletmeler aracılığıyla ekonominin büyümesine katkıda bulunmaktadır.

Kadın girişimciliği, dünya genelinde ekonomik kalkınmanın önemli dinamiklerinden biri haline gelmiştir. Ancak kırsal bölgelerde yaşayan kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımı, kentli kadınlara oranla oldukça sınırlıdır. Bu durumun nedenleri arasında toplumsal normlar, kaynaklara erişim kısıtlılığı, eğitim eksikliği ve yapısal engeller yer almaktadır.

Kırsalda kadın girişimciliğinin önündeki engeller; sosyo-kültürel engeller ve ekonomik-yapısal engeller olarak iki grupta toplanabilmektedir (FAO,2021):

Sosyo-Kültürel Engeller:

- Toplumsal cinsiyet rolleri
- Aile ve toplum baskısı
- Karar alma süreçlerinden dışlanma

Ekonomik ve Yapısal Engeller:

- Finansman ve krediye erişim zorluğu
- Bilgi ve eğitim eksikliği

- Pazarlama ağlarına ulaşımın sınırlılığı
- Dijital okuryazarlık ve teknoloji kullanımı eksikliği.

Kırsal alanda yapılan bazı çalışmalar kavramsal kuramları desteklemektedir.

Türkiye’de Çorum İlinde yapılan bir çalışmada, kırsal alanda gerek erkekler gerekse kadınlar açısından kadınların çalışmalarına yönelik bilgi, tutum ve davranışların geleneksel yargılardan yavaş yavaş uzaklaştığı gözlenmiştir (Kızılaslan ve Demigan, 2021).

Türkiye’de Hatay İlinde yapılan çalışmada, kırsal kadınların girişimci olma ihtimalini artıran en önemli faktörlerin eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve aile desteği olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadınların sosyal sermaye eksikliği ve finansal kaynaklara erişimde yaşadıkları güçlüklerin girişimcilik potansiyelini sınırladığı belirlenmiştir (Kızılaslan ve Karaömer, 2015).

Ertac ve Tanova (2020), Kuzey Kıbrıs’ın kırsal kesimindeki ekoturizm sektöründen 200 kadın girişimciyi araştırmış ve büyüme zihniyetine sahip kadınların olumsuz durumlarda bile daha fazla geliştiğini bulmuştur.

Mandongwe ve Jaravaza (2020), Zimbabve Manicaland Eyaleti’nden 192 kırsal kadın girişimcinin yanıtlarına yapısal eşitlik modellemesi (SEM) modelini uygulamıştır. Bu çalışma, yenilikçilik ve risk alma yeteneğinin girişimcilik niyetleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Markantoni ve Hoven (2012), Hollanda’nın kırsal bir alanı olan Veenkoloniën’de yan faaliyetlerde (turizm, ev ürünleri, hizmet sektörü, sanat ve el sanatları) bulunan 17 kırsal kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Nitel veri analizi yazılımı MaxQDA kullanılarak görüşmeler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, kırsal kadınların yan faaliyetleri kişisel başarı ve güçlenme olarak algıladıkları belirlenmiştir.

Llorca-Jaña vd. (2020), Şili’de bağımsızlıktan sonraki ilk on yılda girişimcilik faaliyetleri ve cinsiyet geliri hakkında erken tahminler sağlamıştır. Erkek toprak sahiplerinin kadınlardan altı kat daha fazla olduğu, ancak en büyük toprak sahibinin bir kadın olduğu ve kadın tarım girişimcilerinin ve toprak sahiplerinin yaygın olduğunu bulmuştur. Kadınların önemli girişimcilik faaliyetlerine katılımlarının sömürge zamanlarından itibaren başladıkları belirlenmiştir.

Nhleko vd. (2023), Güney Afrika’nın kırsal kesimlerindeki kadın işletme sahiplerinin çok sayıda zorlukla karşılaştıklarını tespit etmişlerdir. Tespit edilen zorluklar, yetersiz altyapı, bilgi eksikliği ve finansal kısıtlamaların Güney Afrika’nın kırsal kesimlerinde kadın işletmelerini genişletmenin önündeki başlıca engeller olduğunu ortaya koymuştur.

Kırsalda kadın girişimciliğinin başarılı örnekleri, dünya ve Türkiye’de kadın kooperatifleri, kırsal turizm girişimleri ile dijitalleşen dünyada e-ticaret

platformları ve sosyal medya aracılığıyla ürün satışına başlayan kadınların girişimlerinde görülebilmektedir.

KADIN GİRİŞİMİNDE KOOPERATİFLER

Kooperatifler sosyal ve kültürel beklentilere yönelik çözümler sunmayı hedefleyen, etkili bir ekonomik istikrar oluşturmak amacıyla geliştirilen bir model olarak düşünülmektedir. Kooperatifler yalnızca ticari amaç güden organizasyonlar olmanın ötesinde, toplulukların karşılaştığı zorlukları kolektif bir şekilde ele almayı amaçlayan yapılardır. Bu yapılar yerel ihtiyaçları gidermede önemli bir rol oynamaktadır. Ortaklarının ekonomik çıkarlarının yanında sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurması kooperatiflerin özelliklerindedir (Hatipoğlu, 2022). Dolayısıyla kooperatifler, güçlü dayanışma sergileyen girişimlerdir.

Kooperatifler aynı zamanda belirli prensipler ve değerler çerçevesinde toplumun ekonomik, sosyal, çevresel ve politik kalkınmasına katkıda bulunan kuruluşlardır (Adar vd., 2024).

Gıda tedarik zincirinin düzenli olarak sürdürülmesi de kooperatifçiliğin önemini ortaya koymaktadır. Son yıllarda açık bir şekilde görüldüğü üzere tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi ve Rusya- Ukrayna Savaşı gıda tedarik zincirini olumsuz etkilemiştir. Üreticilerin pazarlara ulaşmadaki güçlükleri, alınan tedbirlerin gıdaya erişimi kısıtlaması, kısa vadede arz ve talep yönlü şokların oluşması, uzun vadede gıda krizlerinin ortaya çıkma endişesi örgütlenmenin yani kırsalda kooperatifleşmenin önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Kızılaslan ve Kızılaslan, 2024). Kadınların girişimciliğini güçlendirmek ve gıda tedarik zincirini düzenli olarak sürdürebilmek için kadın kooperatiflerinin özellikle kırsalda kadın kooperatiflerinin de önemini daha fazla olacağını söylemek mümkündür.

Kadın kooperatifleri, demokratik, gönüllü ve katılımcı yapılarıyla kadınlara ekonomik faaliyetlerde bulunma ve topluluk içinde söz sahibi olma imkânı tanır. Bu kooperatifler, bireysel gelir artışının ötesinde sosyal sermayenin gelişmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sunar (UN Women, 2020). Bu kooperatiflerin temel işlevleri; kadınların üretim araçlarına kolektif erişimini sağlamak, ürünlerini pazarlamak için ortak platformlar oluşturmak, finansal okuryazarlık ve mesleki eğitim sunmak, kadınlar arası dayanışmayı güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemektir. Aynı zamanda kadınların liderlik rollerini benimsemelerine katkı sağlayarak sosyal dönüşümü hızlandırır. Kooperatif ile kadınlara yönelik eğitim, dijital okuryazarlık, bilgi, finans destekleri, işbirliği gibi uygulamalar girişimcilik adımlarında itici güç faktörleridir.

Aynı zamanda kadın kooperatifleri, karşılıklı yardımlaşma ve işbirliği, yönetime demokratik katılım, ihtiyaç odaklı çalışma, beklentilere odaklanma

ve fırsat eşitliği gibi yapısal özelliklere sahiptir. Kadın kooperatiflerinin sahip oldukları bu özellikler de kadın girişimciliğini teşvik edici bir etki oluşturmaktadır (Bastida vd., 2020).

Kadın kooperatifleri kadın istihdamının artırılmasına ve sosyal girişimciliğin gelişmesine katkı sağlamakta, kadın girişimciliğini desteklemektedir (Boz ve İrmiş, 2023).

Kırsal alanlarda yaşayan kadınların, hem ekonomik üretimde hem de sosyal yaşamda sahip oldukları önemli potansiyelleri, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, eğitim ve finansmana erişim kısıtlılığı gibi nedenlerle değerlendirilememektedir. Kadın kooperatifleri bu engelleri aşmak için etkili bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği için kadınların ekonomik üretime entegrasyonu yalnızca bireysel fayda değil, aynı zamanda toplumsal kalkınma açısından da önem taşır. Kadın kooperatifleri, kırsalda kadınların dayanışma temelli örgütlenerek üretim yapmalarını, pazara erişimlerini artırmalarını ve sosyal statülerini güçlendirmelerini sağlar; ayrıca kaynak ve fırsatlar sunar.

Dünya Bankası (WB) ve Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) toplumsal cinsiyet açısından kadın örgütlenmelerinin yaygınlaşmasına ve mikro krediler aracılığı ile sunulacak olan kırsalda kadın girişimciliğinin desteklenmesine yönelik uygulama ve politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar ile kadınların tarım ve hayvancılık, agro turizm ve kadın kooperatiflerinde çalışmaları sonucunda psikolojik, ekonomik ve sosyal açıdan güçleneceğini varsaymaktadır (Sefer, 2024).

Dünyada birçok ülkede kadın kooperatiflerinin faaliyetlerini yürüttüğü görülmektedir.

Etiyopya ve Kenya’da kadınlar, süt ürünleri, sebze yetiştiriciliği ve el sanatları alanlarında kooperatifleşerek ekonomik bağımsızlıklarını artırmaktadır. Ayrıca bu kooperatifler, kadınların sağlık, eğitim ve çocuk bakımı gibi sosyal hizmetlere erişimini kolaylaştırmaktadır (IFAD, 2019).

Hindistan’daki “Self-Help Groups (SHG)” modeli, mikro finans yoluyla kadınları üretim süreçlerine entegre etmektedir. Nepal ve Bangladeş’te ise pirinç tarımı ve tekstil üretimi gibi sektörlerde kurulan kadın kooperatifleri, yerel kalkınmayı desteklemektedir (World Bank, 2020).

Meksika ve Peru’da yerli kadınların oluşturduğu kooperatifler, el sanatları ve organik tarım ürünlerinin üretimi yoluyla hem kültürel mirası yaşatmakta hem de istihdam yaratmaktadır. Aynı zamanda, kadınların topluluk içindeki görünürlüğü ve etkisi artmaktadır (Agarwal, 2010).

İtalya ve İspanya gibi ülkelerde kadınlar, sosyal hizmet ve kırsal turizm alanlarında faaliyet gösteren kooperatiflerle ekonomik hayata katılmaktadır.

ABD’de ise göçmen kadınlar, hizmet sektörü odaklı kooperatiflerde kolektif istihdam modelleri geliştirmiştir (UN Women, 2020).

Türkiye’de 2000’li yıllarda kadın kooperatifçiliği hareketi kadınların ekonomik faaliyetlerde yer almaları, onların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin güvence altına alınması, desteklenmesi ve geliştirilmesi amacıyla özellikle kadın girişimcilerin bu konuda artan talepleri ile başlamıştır (Demircan, 2020). Türkiye’de birçok ilde kadın kooperatifleri tarım, gıda üretimi, el sanatları ve kırsal turizm alanlarında faaliyet göstermektedir.

2024 yılı itibariyle Türkiye genelinde 700’ün üzerinde kadın kooperatifi faaliyet göstermektedir. Bunların önemli bir bölümü kırsal bölgelerde yer almakta olup, gıda üretimi, el sanatları, tarımsal ürün işleme, kırsal turizm gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. Kadın kooperatiflerinin artan sayısı, yerel yönetimlerin, bakanlıkların ve STK’ların verdiği desteklerle doğrudan ilişkilidir. Ticaret Bakanlığı’nın KOOP-DES destek programı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Kadın Kooperatifleri Strateji Belgesi (2021–2025) ve yerel yönetimlerin tahsis ettiği satış alanları gibi destek mekanizmaları, kadın kooperatiflerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra STK’lar ve üniversiteler de eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak bu sürece katkı sağlamaktadır (TB, 2024; ASHB, 2024).

Türkiye’de kadın kooperatiflerinin kırsalda kadın görünürlüğünü artırması, yerel kalkınmaya katkı sunması ve kadın girişimciliğini teşvik etmesi en önemli güçlü yönlerdir. Ayrıca kamu kurumları ve belediyeler tarafından sağlanan destekler, kooperatiflerin altyapı ve pazarlama olanaklarını artırmıştır. Bununla birlikte, kadın kooperatifleri finansmana erişim, pazarlama yetkinliği, kurumsal kapasite eksikliği ve toplumsal direnç gibi çok boyutlu sorunlarla karşılaşmaktadır. Birçok kooperatifte muhasebe, proje hazırlama, iş planı oluşturma gibi alanlarda bilgi eksikliği gözlenmektedir. Ayrıca kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı, kırsal bölgelerde hâlâ sosyal normlar nedeniyle sınırlıdır.

SONUÇ

Kırsalda kadın girişimciliği, yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda sosyal bir dönüşüm aracıdır. Kırsalda kadın girişimciliğinin geliştirilmesi hem sürdürülebilir kırsal kalkınmayı desteklemek hem de toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmek açısından kritik öneme sahiptir. Kadınların kırsalda kendi işlerini kurabilmeleri için yapısal reformlara, toplumsal farkındalığa ve somut destek mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Kırsal kadınların girişimcilik potansiyelinin açığa çıkarılması Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması açısından önem göstermektedir.

Kadın girişimciliğinde kadın kooperatifleri de Türkiye’de kırsal kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak

sürdürülebilirlikleri için yapısal desteklerin artırılması ve kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle eğitim, dijitalleşme, e-ticaret, ağ kurma ve yerel yönetim iş birliklerinin artırılması, bu yapıların daha etkili hale gelmesini sağlayacaktır.

Kadın kooperatiflerinin geliştirilmesi kadınların gücünü ortaya çıkarmak için önem arz etmektedir. Kadın kooperatiflerinin güçlendirilmesi için devlet destekli fon ve teşvik programlarının yaygınlaştırılması, kooperatifçilik eğitiminin artırılması, e-ticaret ve dijital platformlara entegrasyonun sağlanması, kadın liderlerin görünürlüğünün artırılması ve yerel yönetimlerin, STK'ların ve üniversitelerin iş birliği içinde çalışması gerekmektedir. Ayrıca kooperatif modelinin güçlendirilmesinin sağlanmasında kadın kooperatiflerinin kuruluşu ve sürdürülebilirliği için teknik ve finansal destek sağlanmalıdır.

Kırsalda kadın girişimciliğinin geliştirilmesi için başlıca stratejiler ve önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kırsalda kadın girişimciliğinin güçlendirilmesi için mikrokredi, faizsiz destekler ve hibeler artırılmalı, kadınlara özel fonlar kurulmalı, girişim hibeleri verilmeli, kredi ve destek mekanizmaları verimli olmalıdır.
- Eğitim programları ile girişimcilik, finansal okuryazarlık, pazarlama, dijital beceriler üzerine kadınlara yönelik eğitimler artırılmalıdır. Tarım, turizm, el sanatları, kooperatifçilik gibi kırsal sektörlere uygun teknik eğitimler verilmelidir.
- Kadınların finansal planlama, yatırım ve tasarruf konularında bilinçlenmesi sağlanmalıdır.
- Özgüvenlerini artırmak ve kişisel gelişimlerini geliştirmek için faaliyetler düzenlenmelidir.
- Deneyimli kadın girişimcilerle yeni başlayanlar eşleştirilerek mentörlük programları düzenlenmeli rehberlik sağlanmalıdır.
- Kadın kooperatiflerine vergi indirim, pazarlama desteği gibi ayrıcalıklar tanınmalıdır.
- Kadınların ürünlerini dijital platformlar üzerinden satabilmeleri ve e-ticaret imkanlarını geliştirmek için eğitim ve teknik destek verilmelidir.
- Kadınların ürünlerinin pazarlanabilirliğini artırmak için marka oluşturma ve ambalajlama desteği sağlanmalıdır.
- Kadın girişimcilerin ürünlerini tanıtabileceği yerel ve ulusal düzeyde köy pazarları, fuar alanları gibi pazarlama alanları oluşturulmalıdır.
- Başarı hikayeleri medyada görünür kılinarak rol modeller oluşturulmalıdır.
- Başarılı kadın girişimcilerin deneyimlerini aktardığı bölgesel toplantılar ve paneller düzenlenmelidir.

- Toplumun kadın girişimciliğine destek vermesi için kampanyalar düzenlenmeli toplumsal farkındalık oluşturulmalıdır.
- Kadınların iş yaşamına katılımını kolaylaştırmak için kırsalda kreş gibi sosyal hizmetler artırılmalıdır.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, KOSGEB, İŞKUR, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, belediyeler birlikte projeler geliştirmeli; kırsal kalkınma projelerinde kadın odaklı çalışmalara daha fazla kaynak ayırılmalıdır.
- Avrupa Birliği ve kalkınma ajansları fonları etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adar, Ş., A., Dedeoğlu, S. ve Kurtuluş, G.. (2024). Türkiye’de Kadın Kooperatifleri ve Kooperatifçilik İlkeleri Paradoksu. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 57(4), 163-195.
- Afroze, T., Alam, M. K., Akther, E. ve Jui, N. S. (2015). Women Entrepreneurs in Bangladesh- Challenges and Determining Factors. *Journal of Business and Technology (Dhaka)*, 9(2), 27–41.
- Agarwal, B. (2010). *Gender and Green Governance: The Political Economy of Women’s Presence Within and Beyond Community Forestry*. Oxford University Press.
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), (2024). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028. Ankara.
- Bastida, M., Pinto, L. H., Oliveira Blanco, A. ve Cancelo, M. (2020). Female Entrepreneurship: Can Cooperatives Contribute to Overcoming the Gender Gap? A Spanish First Step to Equality. *Sustainability*, 12(6), 1-17.
- Brundtland, G.H. (1987). *Opening Address by Gro Harlem Brundtland... on the Occasion of the Launch of the Report “Our Common Future”*, World Commission on Environment and Development: 27 April 1987, London, UK.
- Boz, N. ve İrmiş, A. (2023). Bir Sosyal Girişimcilik Örneği Olarak Kadın Kooperatifleri. *Third Sector Social Economic Review*, 58(3), 2088-2124.
- Demircan Yıldırım, P. (2020). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: Ahatlı Kadın Kooperatifi Örneği. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 159-170.
- Durukan, T. (2006). Düünden Bugüne Girişimcilik ve 21. Yüzyılda Girişimciliğin Önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(2).
- EC.(2023). Common Agriculture Policy 2023-2027. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_en (Erişim Tarihi:30.04.2025)
- Erogul, M. S. ve Quagraine, F. A. (2018). Conceptualising Entrepreneurial Orientation Dimensions And Female Business Performance İn Developing Economies. *Journal for International Business and Entrepreneurship Development*, 11(2), 118-139.
- Ertac, M. ve Tanova, C. (2020). Flourishing Women Through Sustainable Tourism Entrepreneurship. *Sustainability*, 12(14), 5643.
- FAO. (2021). *Evaluation of FAO’s Contributions to Sustainable Development Goal 2- Rural Womens Empowerment*. Rome.
- FAO. (2025). <https://www.fao.org/turkiye/fao-turkiye/tr/> (Erişim Tarihi:30.04.2025)
- Gadzali, S. S., Harahap, M. A. K., Tarigan, I. M., Nasution, A. A. ve Ausat, A. M. A. (2023). Women’s Entrepreneurship: An Examination Of Government Support And The Role Of Knowledge Skills. *Community Development Journal: Jurnal Pengabdian Masyarakat*, 4(1), 713-717.
- Guan, C., Wen, X., Gong, Y., Liang, Y. ve Wang, Z. (2014). Family Environment and Depression. *Journal of Family Issues*, 35(4), 481-500.
- Hasniati, H., Indriasari, D. P., Sirajuddin, A. ve Karim, A. (2023). The Decision Of Women İn Makassar City To Be Entrepreneurs. *Binus Business Review*, 14(1), 85-98.
- Hatipoğlu, B. K. (2022). Community-Based Social Enterprises And Social Innovation: The Case Of Women’s Cooperatives in Turkey, *Social Entrepreneurship*, Chapter:5, 107-129.
- IFAD. (2019). Investing In Rural Women For Sustainable Development. International Fund for Agricultural Development.
- Kızılaslan, N. ve Karaömer, M. (2015). Kırsal Kadınların Girişimcilik Özellikleri ve Girişimciliği Etkileyen Faktörlerin Logit Analizi İle Değerlendirilmesi (Hatay İli Araştırması). *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 151-166.
- Kızılaslan, N. ve Kızılaslan, H. (2020). Problems and Strategic Recommendations for Empowerment of Women in Turkey. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (2020 Sonbahar Özel Sayı I/II), 46-51.
- Kızılaslan, N. ve Demigan, Z. (2021). Kadının Çalışmasına Yönelik Tutum ve Cinsiyet Rollerini (Çorum İli Merkez Köyler Örneği). *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 10 (3), 23-37.
- Kızılaslan, N. ve Kızılaslan H. (2024). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatifçiliği. *Farklı Yönleriyle Tarım Alanındaki Çalışmalar*. Bölüm: 17, sayfa 369- 386. İksad Yayınevi: Ankara.
- Llorca-Jaña, M., Navarrete-Montalvo, J., Nazer, J.R. ve Araya-Valenzuela, R. (2020), Women Agrarian Entrepreneurs And Gender Inequality İn The Chilean Rural Sector After Independence From Spain, 1830s–1860s. *Historian*, 53(1), 73-100.

- Mahbub, U. H. (2000). Human Development Centre, Human Developmentin South Asia: The Gender Question (Oxford University Press), Disadvantagesand self-enterprises. *Female in Management Review*, 19 (1), 5-17.
- Mandongwe, L. ve Jaravaza, D.C. (2020). Women Entrepreneurial Intentions In Subsistence Marketplaces: The Role Of Entrepreneurial Orientation And Demographic Profiles In Zimbabwe. *Cogent Business and Management*, Vol. 7, 1818365.
- Markantoni, M. ve Hoven, B.V. (2012). Bringing 'Invisible' Side Activities To Light. A Case Study Of Rural Female Entrepreneurs In The Veenkoloniën, The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 28, 507-516.
- Marthalina, M. (2018). Pemberdayaan Perempuan dalam Mendukung Usaha Mikro, Kecil, dan Menengah(UMKM) di Indonesia. *Jurnal Pembangunan Pemberdayaan Pemerintahan*, 3(1), 59-76.
- Narimawati, U. ve Praratya, S. A. (2022). Women LeadershipinTechnopreneurship (D. Sunarsi, Ed.; 1st ed.). Cipta Media Nusantara, Indonesia.
- Nhleko, M. A. N., Msomi, T. S. ve Ogunsola, S. A. (2023). Challenges Of Women Entrepreneurship And Empowerment İn South Africa: Evidence From Rural Areas. *International Journal of Environmental, Sustainability, and Social Science*, 4(5), 1398-1407.
- OECD, 2025. Kırsal Kalkınma. <https://www.oecd.org/en/topics/rural-development.html> (Erişim Tarihi:30.04.2025)
- Özdemir, A. (2022). *Girişimcilik*. Güncel Kitaplar, Gece Kitaplığı Yayınevi. Ankara.
- Pauceanu, A. M., Rabie, N., Moustafa, A. ve Jiroveanu, D. C. (2021). Entrepreneurial Leadership And Sustainable Development-A Systematic Literature Review. *Sustainability*, 13(21), 11695.
- Paudel, S. (2019). Entrepreneurial Leadership And Business Performance: Effect Of Organizational Innovation And Environmental Dynamism. *South Asian J. Bus. Stud.* 8, 348-369.
- Ricket, A. L., Jolley, G. J., Knutsen, F. B. ve Davis, S. C. (2023). Rural Sustainable Prosperity: Social Enterprise Ecosystems As A Framework For Sustainable Rural Development. *Sustainability*, 15(14), 11339.
- Sefer, B. K. (2024). Kadın Kooperatiflerinde Yönetici Stratejileri ve Yöneticilerle Ortaklar Arası Hiyerarşik İlişkiler. *Fe Dergi*, 16(1), 215-246.
- Ticaret Bakanlığı (TB), (2024). KOOP-DES Programı Faaliyet Raporu.
- UN Women (2020). Cooperatives: A Pathway To Women's Economic Empowerment.
- World Bank (WB), (2020). Gender and Rural Development: A Global Perspective. Washington, D.C.
- Yu, Y., Appiah, D., Zulu, B. ve Adu-Poku, K. A. (2024). Integrating Rural Development, Education, and Management: Challenges And Strategies. *Sustainability*, 16 (15), 6474.